

Lucija Stepančič

Franci Novak: *Podnebne spremembe.*
Ljubljana: LUD Literatura, 2014.

Štirinajst zgodb. Fantazije iz otroštva, nočne more in dnevno sanjarjenje. Žurerska in umetniška scena. Življenje na podeželju in okoljska problematika. Ampak svet, ki nam ga bolj oriše, kot opiše Franci Novak, ima samo na videz zvezo z našim. Celo takrat, kadar so podrobnosti opisane z malodane obsedeno natančnostjo. Oziroma najbolj takrat. Morda pa vendarle gre za isti svet, vendar zagledan skozi oči latimerije ali kake druge globokomorske ribe, na katero je evolucija kratko malo pozabila. Novakove zgodbe samo na videz beremo, zasledovanje njegovih hipnotičnih podob je bolj podobno plavanju in vse bolj tudi potapljanju, če že ne kar daljnim globokomorskim potovanjem. Površina pa dobi vse lastnosti, vso lepoto in grozoto kar najglobljega dna. Mirne duše lahko zapišem, da gre za najbolj izvirno, najbolj presenetljivo pisanje, objavljeno v letu, ki je za nami.

Novakov pripovedni svet se ne omejuje na boemsko sceno, ki že tako ali tako ceni hipnotične učinke in razbohoteno fantastiko, se zadeva in vse noči prepleše do onemoglosti, enako sugestiven in dvoumen je tudi, kadar opisuje zdravorazumske kmete, nedeljsko omizje sorodnikov, ki se jim spahuje po preobilnem kosilu, sproščeno ozračje družinske idile in utesnjeno bivanje mestne samohranilke.

V svet, ki se lahko na lepem preobrne kot rokavica, pogosto, kot v pravadnih zgodbah o iniciaciji, vodi razrita gozdna pot, samo na začetku znana in domača. Ko je že prepozno, nas vse bolj strašljiva gozdna scenerija spomni na pozabljeno resnico, da je vsako potovanje obenem potovanje v lastno notranjost, do zakopanih in pozabljenih zakladov domišljije ali pa, kot v zgodbi *Drugi kraji*, naravnost v drugo, varljivo podobno, a vendar očitno tuje (vzporedno?) življenje (zloveščo različico Singerjevega Šlemila, ki je šel v Varšavo). Trden zemeljski element z začetka postaja vse bolj sluzast, muhast in nezanesljiv, vse bolj prevzema najbolj potuhnjene lastnosti vodnega elementa.

Ženske so prečudno usklajene z nenavadnostjo, ki jih obdaja, in tako vse nosijo presežek usodnosti. Fatalna ženska, ki jo je morda celo od prej vsaj na videz poznal, se vedno pojavi, kot bi se vzela od nikoder, to pa je tudi edino, kar imajo dame v teh zgodbah skupnega. Čeprav jim je namenjena arhetipska vloga temne anime, je vsaka zase povsem samosvoja. Fatalka je za začetek lahko mala sestrična, ki bratrancu približno istih let nenadoma razkrije svojo domačnost s čudnimi zakulisnimi dogajanja tega sveta. Nekoliko pozneje pripovedovalec vznemirljive muze srečuje seveda predvsem na ponočnjaški sceni, in čeprav jih v dnevni svetlobi verjetno ne bi več prepoznal, jih vedno najde z instinktom, ki se zdi bolj živalski kot človeški, in prav zato vzbuja vtis neizpodbitnosti. A tudi na videz vsakdanje ženske iz soseščine mu razkrivajo svojo nedoumljivo naravo: nevrotična mladenka, ki bere tako obsedeno, kot bi se z branjem hotela ubiti; zrela, že nekoliko debelušna gospodinja, ki obsedeno vrtnari okoli hiše in jo ves čas skrivaj razganja nekakšna podkožna podvrsta skrivnega smeha – verjetno so bile nesrečnice, ki so jih v preteklosti kurili kot čaravnice točno takšne, samo na videz prilagojene. Občutek, da se jemljejo iz nič, je že domala komičen in učinkovito poudarja atmosfero, nabito z dvoumnostmi, ko se kar na lepem prikažejo. V gozdu, na vrtu, v knjižnici, v slikarskem ateljeju izza profesorjevega hrbta – kjer koli. “Mimo njega je švignilo dekle v zdrsanih kavbojkah, s poskakujočo hojo in dolgimi črnimi lasmi; zdelo se mu je, da jo je videl v vseh lokalih, v katerih je bil.” Brez opozorila se med fižolovimi preklami nenadoma pojavi pogansko bohotna sosedka. “Še zmeraj takšna, kot je bila včasih. Mehka kot breskev. Sladka. Nič se ni spremenila,” tako jo v naslednji zgodbi (po vsej verjetnosti gre za isto osebo, saj sta zgodbi ohlapno povezani) opiše njen preprosti mož.

Ob presežku skrivnostnosti gre za nadvse berljive zgodbe, ki bralca zlahka posrkajo vase, tako kot junake zgodb posrka dogajanje; stavki so nabiti s pomeni, čeprav nedoumljivimi; napetost, ki vsepovsod lebdi v zraku, dogajanje silovito poganja naprej in širi horizont pričakovanja. Nekatero zgodbo so ohlapno povezane med sabo, liki ležerno prehajajo iz ene v drugo, kar še krepi občutek nenavadnega premikanja, pojavljanja in izginjanja.

Naslov *Podnebne spremembe* seveda ni izbran naključno, pa ne le zaradi vzdušja pritajene apokalipse, ki napaja vso zbirko, ter občutka, da se začenja nekaj nezaslišanega, usodnega in neodvrtljivega. Svet se je začel vrteti v prazno, narava je nepredvidljiva in zlobna, ljudje se gibljejo, kot da so brez kančka zavesti prepuščeni vse bolj burnemu dogajanju: kot muhaste zračne gmote, kot molekule, ki odlebdijo drugam, ne da bi same

vedele, kam jih bo potegnil kateri od nedoumljivih naravnih zakonov. “Veter spet močneje zapiha, nenadoma je toliko premikajočih se stvari na nebu in na zemlji; listi nemirno obračajo svoje obraze, stebila se globoko nagibajo proti tlom, ptice in žuželke nihajo kot lahne uteži v zraku, odsevi sonca poplesujejo po gladini. Grm se zgane in skoči pred nas s svojimi tankimi rokami in biserno belimi očmi, pred nami se kar naenkrat pojavita deček in deklica, gola in temnih teles, pomazana z blatom kot z bojnimi barvami.”

Človeški svet se z lahkotnostjo, ki je videti prečudno nevarna, meša z rastlinskim, živalskim in mineralnim, v razgradnjo se vrača že za časa svojega življenja, zemlja, zrak, ogenj in voda v tem nadvse elementarnem dogajanju nenehno posnemajo drug drugega in se mešajo brez prave ločnice, tako zemeljski element, ki je brez opozorila in popolnoma nekritično prevzel lastnosti vodnega, kot vodni svet, ki se na vsem lepem spremeni v ognjenega, kot da med premočenim in gorečim ni nobene bistvene razlike, kot da gre v obeh primerih za nenavaden obred prehoda, za iniciacijo. “Žerjavica je rdeče utripala, hipnotično in počasi, drobni martinčki so švigali med toplimi kamni. Okoli tlečega ognja je bilo polno ljudi, vrteli so se okoli ognjišča, krilili in prhotali z rokami kot tropske ptice. V zraku je omamno, zeleno dišalo, iz radia je prihajala plesna glasba, polna ponavljajočih se ritmov, in se izgubljala v krošnjah dreves. Priključil sem se skupini ljudi, ki sem jih na videz poznal, gledal sem z njimi v dihajoči, žareči les.”

Zloveščim metamorfozam se je nemogoče postaviti po robu in velika večina ljudi se jim, kljub slutnji skorajšnje pogube, prepušča z nekakšnim temnim užitkom. Pripovedovalec, ki stoji ob strani, pa se v svojih poskusih, da bi dogajanje vsaj približno razumel, ob vsej svoji načitanosti vrača h ganljivi okornosti mladostniškega modrovanja, saj dogajanju očitno ni več kos nobena uveljavljena teorija, noben sloviti avtor. “A veš ... kaj, če je bilo ... preveč knjig. Če je količina napisanega – pa prebranega – preseгла neko mejo ... zdaj se bodo knjige začele vračati nazaj k elementom, k ognju, k vodi, k zemlji ... kot v kakšni jebeni pravljici ...” Medtem ko opazuje “kako natisnjene črke tam spodaj izgubljajo pomen in postajajo le zavozlani del jezerskega dna.”